

ФОРМИРАЊЕ БРИГАДЕ

У јесен 1942. године дошло је до битне промјене ситуације у источној Босни у корист НОП-а. Удруженим снагама 6. босанске бригаде и Сремског НОП одреда одлучно су тучеи четници и друге квислиншке формације на Мајевици и у Семберији. Готово цијело то подручје и источни дио Посавине поново је постало снажно жариште устанка. Обнољен је Мајевички НОП одред, који је, 25. маја 1943. године, прерастао у 1. мајевичку бригаду. Такође, учвршћена је слободна територија Бирча, која је била погодна оперативна основца за преношење дјејстава у све крајеве источне Босне. Оснажена 6. босанска бригада је још крајем 1942. године продрла на Романију и надомак Сарајева, покушавајући да наметне одлучујући бој тамошњим четницима. Исто тако, битно се измијенила ситуација и у тузланском басену. У вријеме непријатељских зимских операција (код нас познатих као четврта непријатељска офанзива) против главних снага НОВ и ПОЈ, паргизанске јединице у источној Босни су нападима на непријатељеве посаде у долини Спрече озбиљно угрозиле положаје окупатора и квислинга у том басену.

По наређењу Врховног штаба су 6. босанска и 1. мајевичка бригада, почетком априла 1943. године, кренуле у сусрет групи дивизија НОВЈ, која је из долине Неретве наступала ка горњем Подрињу и Црној Гори. У источној Босни су остали Бирчански, Сремски и новоформирани Мајевички НОП одред. Као резултат војно-политичких успјеха НОП-а у већем дијелу источне Босне била је у току појачана диференцијација међу српским и муслиманским становништвом. Бројно стање паргизанских јединица је стално расло, нарочито на подручју Семберије, Мајевице и Посавине. У Мајевички НОП одред ступио је и већи број Муслимана са подручја Бијељине, Тузле и Брчког. Осјећао се процес колебања међу јединицама квислиншке муслиманске милиције у тузланском басену на Мајевици, у Семберији и у Посавини. Чак су и неки припадницикладањске легије, која је до тада била врло насртљива у борби против јединица НОВЈ и ПОЈ, тражили контакте са представницима НОП-а. Свакако, у свему томе су имали одговарајући утицај образовање Антифашистичког вијећа на(Х)Дног ослобођена Југославије (АВНОЈ), његове одлуке на Првом засједању у Бихаћу 26. и 27. новембра 1942. године, као и крупне војне побједе снага НОВЈ у биткама на Неретви, Дрини и Сутјесци.

Тако се у прољеће 1943. године интензивирала политичка борба између НОП-а, на једној, и окупатора и његових сарадника, на другој страни. У тој борби је непријатељ почео да мијења тактику у односу на Муслимане.

Једна група муслимапеких грађанских политичара покренула је акцију за издвајање Босне и Херцеговине из састава НДХ и стављање под њемачки протекторат. То је искористио њемачки окупатор и, заједно с тим дијелом муслиманских политичара, развио широку агитацију за ступање Муслимана у СС формације. У том циљу у Босну је доведен њемачки агент, јерусалемски муфтија Ел Хусеин.¹⁾ У исто вријеме су се и четници почели више залагати за стварање муслиманских четничких одреда. Још у другој половини 1942. године у Херцеговини су формирали неке муслиманске четничке јединице, које су, на њиховој страни, учествовале у бици на Неретви против дивизија НОВЈ. Напори да такве јединице образују у источној Босни нису дали резултате.²⁾ Обласни комитет КПЈ за источну Босну априла 1943. године обратио се посебним летком Муслиманима. Објашњавајући позадину акција око укључивања Муслимана у СС јединице и четничке одреде, позвао их је да пођу примјером Муслимана партизана и да ступају у јединице НОВ и ПОЈ.³⁾

Све се то дешавало у ситуацији када је и Сремски НОП одред брзо јачао. Још у јесен 1942. године успостављена је веза источне Босне са Сремом, а од почетка 1943. године из Војводине су редовно и плански пристизале колоне нових бораца и транспорти хране, одјеће и обуће за партизанске јединице и болнице на Мајевици и у Бирчу. То је убрзало прерастање тог одреда, априла 1943. године, у 1. и 2. војвођанску бригаду. Дјелујући на подручјима Мајевице, Семберије и Бирча, те бригаде и источнобосански НОП одреди су у пратње 1943. године постигли крупне успјехе. Између осталог, проширена је слободна територија, осујећени су сви офанзивни покушаји непријатеља, заузета је Сребреница и више других упоришта а непријатељу су нанијети значајни губици. Тако, на примјер, Мајевички НОП одред је, са батаљоном 2. војвођанске бригаде, 11. јуна 1943, код села Драгаљевца, заробио 3. домобрански пук (без једног баталјона) - укупно 1.256 војника и официра. и заплијенио све његово наоружање (3 топа, преко 1.000 пушака, 56 пушкомитраљеза и митраљеза и др.).

Тако је НОП у источној Босни у првој половини 1943. године био у сталном успону. То је знатно олакшало офанзиву групе дивизија НОВЈ које су се, после битке на Сутјесци, упутиле ка источној Босни. У борбама у другој половини јуна и почетком јула 1943. године, те дивизије су, у сарадњи са снагама НОВ и ПОЈ у источној Босни, ослободиле Хан-Пијесак, Власеницу, Олово, Кладањ, Братунац, Сребреницу и Зворник, угрозиле непријатеља у тузланском басену, и нанијеле му тешке губитке.

Те крупне побједе и боравак и рад Централног комитета КПЈ и Врховног штаба са другом Титом на челу дале су још већи замах народноослободилачком рату и револуцији на цијелом подручју источне Босне. Међу Србима, Муслиманима и Хрватима у овој обласи убрзавао се и ширио ->

1) Види отоме широко: Расим Хурем, Покушај неких грађанских муслиманских политичара да Босну и Херцеговину издвоје из оквира Независне Државе Хрватске. Годишњак друштва историчара Босне и Херцеговине. год. XVI. Сарајево. 1965. стр. 191-221, и Џемал Биједић, Развој НОП-а у Сарајеву од лета 1942. до Другог засједанја АВНОЈ-а, -Сарајево у револуцији», том 3, СЛП. 398-410

2) Види отоме шире - Ахмет Ђонлагић, Муслиманска четничка организација. Народна армија. Београд. бр. 1622-5 од 28. VIII. 4. 11. и 18. IX 1970.

3) Историјски архив. Тучла, бр. ев. 56/3.

процес све активнијег опредјел.иван,а за НОП и борбу против окупатора и домаћих издајника. Све квислиншке формације биле су тешко поколебале. Многе милицијске јединице у тузланском басену и на подручју Мајевице, Семберије и Посавине све су се више окретале ка НОП-у, избјегавајући борбу или се предајући јединицама НОВ и ПОЈ. Сличне појаве су се запажале и код четничких формација у тим крајевима. Уз све организованiji и интензивнији политички рад то је отварало перспективу даљег брзог општег јачања НОП-а у источној Босни. Имајући то у виду, Родољуб Чолаковић је приликом реферисања другу Титу о ситуацији у источној Босни, почетком јула 1943. године, између осталог изнио да ће се 6. босанска и Мајевичка бригада, које су имале велике губитке у бици на Сутјесци, за мјесец дана »... попунити најбољим борцима из Мајевичког одреда, затим да ћемо одмах формирати Муслимански батаљон, који се може за врло кратко вријеме развити у бригаду. Расположење Муслимана« - рекао је Чолаковић - »у срезовима бијељинском, брчанском, градачачком је врло добро - тамо ћемо моћи мобилисати и селлке Муслимане«)

МУСЛИМАНСКИ (М) БАТАЉОН 6. БОСАНСКЕ БРИГАДЕ

Идеја о поновном формирању муслиманских партизанских јединица јавила се у партијском руководству источне Босне почетком прољећа 1943. године. У априлу је Обласни комитет објавио брошуру Родољуба Чолаковића под насловом »Наши Муслимани и НОВ«, у којој је објашњен став КПЈ према Муслиманима, њиховом положају у НОВ-у и у новој држави југословенских народа која се стварала. Била је то својеврсна политичка припрема партијских организација за рад и дјеловање међу муслиманским становништвом које се све видљивије опредјељивало на страну НОП-а.

Водећи борбу против све захукталије агитације проњемачке групе муслиманских грађанских политичара и њихових присталица за мобилизацију Муслимана у СС јединице, група Муслимана⁵⁾ (од којих су неки били члапови КИЈ а сви су били сарадници НОП-а) издала је у мају проглас Муслиманима источне Босне. У њему је између осталог истакнуто:

»Муслимани, не идите у СС трупе нити у другу врсту окупаторске војске, него браните своје куће и огњишта.

Не дајте никоме свога оружја и одуприте се силом сваком оном ко хоће да вам га одузме.

4» Родољуб Чолаковић. ЦвТ. Д., књига 2. стр. 354.

5) ИгшриЈски архниТумла,бр. ев. 388/6. У тој групи су били - Вехид Бегић, поручник Домдо иуковније, Р)јачаница; инг. Цемал Драче, агроном, Тузла; Даут Филиповић, поручник Домдо пуконније, Бијељина; Омер Глухић, поручник Домдо пуковније, Тузла; Хасан Грабчамовић, студент права, Бијељина; Осман Грухоњић, поручник Домдо пуковније, Бијељина; Мус-гафа Мнрица, учитељ, Тузла; Адем Османбеговић, поручник Домдо пуконније, Грачаница; Алија Пон>енић, "п>говаи, Тузла; Мехмед Селимовић Меша, нххххх-ор, Т>!>ла; Хилми Ја Заимовић, заглавник Домдо нуковније, Бијељина; Хасан МаглаЈлија, ветеринаЈх-ки поручник, Г)јачаница; Енвер Мешковић, усташки логорник, Кладањ; Ахмет Сил>ац, дипл. шерпјатски судиЈа, Г(тачашпш,ч Сачих Зи.пић, иоручник Домдо нуковније,Ту-зла. (Домдо иуковниЈа Је скраћеница од ДомобЈанско добровол>ачка пуконнија. Њу су сачинилвале јединице муслиманске милиције).

Помажите народноослободилачку борбу и ступајте у партизанске одреде и борите се против окупатора и његових слугу - усташа и четника, јер ћете једино тим осветлати свој образ и стећи достојно мјесто у будућој заједници народа Југославије»⁶⁾

Тај проглас је позитивно одјекнуо међу припадницима муслиманске милиције јер су већина потписника били на командним дужностима у тој непријатељској формацији. Зато су ове јединице и биле пасивне крајем прољећа и почетком лета и нису се упуштале у борбу са јединицама НОВ и ПОЈ на подручју Мајевице, Семберије, Посавине, а дијелом и тузланског басена.

Послије реферисања Родољуба Чолаковића код Врховног команданта, друга Тита, и његове сагласности о поновном формирању муслиманских јединица у источној Босни, задатак за образовање Муслиманског батаљона добио је Штаб новоформиране 17. дивизије, у чијем су саставу биле 6. боеанска и 1. мајевичка бригада и Мајевички НОП одред. Такође, на том задатку у одговарајућој мјери су биле ангажоване партијске организације на Мајевици, у Семберији и Посавини.

Непосредни рад на образовању батаљона почео је доласком 6. босанске бригаде на подручје Мајевице и Семберије. Већ 8. августа Штаб 17. дивизије издао је наредбу у којој се између осталог каже:

»Из политичких разлога и перепективе скорогстнарапл)едие муслиманске бригаде

НАРЕЂУЈЕМО:

*1. Дасеу саставу VI боеанске бригаде формира муслимански батаљон који ће носити назин: Муслимански батаљон VI боеанске НОУ бригаде».*⁷⁾

Том наредбом је одређено: да Штаб 1. мајевичке бригаде одмах упутити за формираног батаљона 80 бораца Муслимана (које је добила попуном из Мајевичког НОП одреда), једног командира чете и два замјеника политичког комесара чета, Штаб Мајевичког НОП одреда - све борце Муслимане из састава одреда, а Штаб 6. босанске бригаде - да изврши постављање команди чета.

Сутрадан, 9. августа, у селу Драгалевцац, заселак Точак (на путу Врчко-Бијелина) окупила су се 64 борца, које је из 1. мајевичке бригаде довео Асим Муџић. Тог дана су од њих формиране двије чете, свака по 32 борца.⁸⁾ Истог дана је оформљен и штаб батаљона, који је поменутом наредбом именовао Штаб 17. дивизије. Том приликом батаљону се обратио * пригодним говором Цвијетин Мијатовић Мајо, партијски руководиоца 6. босанске бригаде. Тако је 9. августа почео борбени пут новог Муслиманског батаљона.⁹⁾

6) Исто.

7) Зборник НОР-а, IV/16, док. бр. 17.

8) Сјећашм" Асима Муџића

9) У документима а и сјећањем о његових бораца био је изознат као »М« батаљон.

У штабу батаљонасу постављени: командант - Лкиф Бешлић, до гада замјеник команданта батал>она у 6. босанској бригади, политички комесар - Асим Мујкић, до тада замјеник политичког комесара батал>она у 1. мајевичкој бригади, замјеник команданта - Енвер Заимовић, до тада начелник Штаба Мајевичког НОП одреда, замјеник политичког комесара - Јусуф Ђонлић, до тада замјеник политичког комесара чете у 6. босанској бригади, интендант Џемал Фејзо и референт санитета Анкица Павловић-Албахари.

Борци 1. муслиманског батаљона ш 6. босанске бригаде, август 1943. године.

У команди 1. чете одређени су: командир - Хамзо Хамзић, политички комесар - Дервиш Пашић, а замјеник политичког комесара - Осман Хрвић.

У команду 2. чете су одређени: командир - Авдо Иширлија, политички комесар - Мухамед Селимовић Боби и замјеник политичког комесара - Мустафа Хасић.

Од наоружан>а баталлн је имао 4 пушкомитрал>еза, 3 машинке и око 60 пушака.¹⁰⁾

Послије формиран>а, баталлн је у саставу 6. босанске бригаде кренуо преко села Кораја, Челића, Вражића, Маоче и Срница ка Требави, јер је

10) Историјат 16. муслиманске бригаде под насловом »Крв за слободу« налази се у пуковској соби јединице ЈНА која настаала традиције 16. муслиманске бригаде (даље: Историјат), стр. 2-4. (Историјат има 36 страница гуето куцанпг текста и обухвата период од августа 1943. до 1. јануара 1945. године. Нисмо могли утврдити када је написан и ко га је писао. Претпостављмо да је настао крајем рата или непосредно нослије ос-лобођењл. Упоређујући податке из докумената са подацима у Историјату може се чакључити да је писан и по докумен-тима и по сјећању које је било свјеже и доста поуздано. Желимо напоменути да је Историјат знатно сшакшао наш рад на реконструкцији и опису догађаја).

главнина 17. дивизије иредузела нанад на четнике на Требави.¹¹⁾ Тада је Муслимански батал>он имао евоју прву борбу на Зољином вису против усташа и четника, у којој је убио 7 непријатељских војника.¹²⁾ Послије разбијања четника на Требави и одласка главнине 17. дивизије на Озрен, Штаб Дивизије упутио га је у село Сребреник са задатком политичког дјеловања у том крају и мобилизације нових бораца. У рејону Сребреника се налазила једна чета муслиманске милиције која је почетком августа 1943. године прешла на страну НОП-а.¹³⁾ Њен командир, Салих Жилић, био је члан КПЈ. Он се по партијском задатку прихватио те дужности и под његовим утицајем и утицајем других комуниста и активиста НОП-а цијело подручје Сребреника је било опредјељено за НОП од краја 1942. године.¹⁴⁾ Муслимански батал>он се у Сребренику задржао три дана. По наређењу Штаба Дивизије отпустио је већу групу тешких рањеника у Семберију. Уз пут је у селима Брњику и Вражићима у његове редове добровољно ступило 15 бораца.¹⁵⁾

Када се 17. дивизија вратила са Озрена, предузет је поновни напад на четнике на Требави и на домобранску посаду у Модричи. Муслимански батал>он је, заједно са другим јединицама босанске бригаде, упућен у напад на непријатеља у Модричу. Ноћу 7/8. септембра он је са успјехом извршио добијени задатак. На свом правцу напада продрио је у варошицу и заробио 4 официра и 35 домобрана а заплијенио 2 пушкомитраљеза и 120 пушака и другу опрему. У борби се истакао Кадрија Абдурахмановић, који је вратио једну и убацио своју бомбу међу домобране. Погинуо је Енвер Заимовић, замјеник команданта, док су 2 бораца ран>ена.¹⁶⁾

Ослобођење Модриче било је значајан догађај за батал>он. У његове редове ступило је добровољно из те варошице и њене околине око 50 нових бораца Муслимана па је тада (9. или 10. септембра) формирана 3. чета. У њену команду су одређени: за командира Садик Кадрушић Дик, а за политичког комесара Осман Омербашић Самац.

Одмах после тога батал>он је добио и 4. чету. Она је стигла из Мајевичког НОП одреда. Имала је 64 бораца, Муслимана, са подручја Угљевика, Лопара и Бијељине. Њен командир је био Фадил Иззић, а политички комесар Мустафа Мирица.¹⁷⁾

Док се батал>он налазио у Модричи, једна његова чета је била на положају изнад села Врањак, с кога је затварала друм према Добоју и потпуно пролаз Штаба 1. босанског корпуса и 2. крајишке бригаде преко ријеке Босне.¹⁸⁾

11) Види ширеотоме: Глиго Мандић. 17. жтчноГхх-анека ударна дитпија, Војноиздавачки завод, Београд. 1976. стр. 27-31

12) Историјат, стр. 5.

13) У Хронологији <х-лободилачке борбе народа Југославије 1941-1945, Војноисторијски институт, Београд. 1964, стр. 524. погрешно је наведено да је тада у Сребренику прешао на страну НОП-а батал>он милиције.

14) Податке о догађајима тих дана у Сребренику дао нам је Есад Тихић, пуковник ЈНА, који истражује грађу о развоју НОР-а у Посавини.

15) Историјат, стр. 5. (Фадил Аликадић се сјећа да је из тих и сусједних села у редове батал>она ступило 35 нових бораца*

16) Исто и сјећање Галиба Хамидовића.

17) Историјат, стр. 5.

18) Исто

Средимом септембра 1943. године завршава се борбени пут Муслиманског батаљона. Већ тада су биле приведенe крају припреме за формирање Муслиманске бригаде.

ТРЕЋА (БОСАНСКА) МУСЛИМАНСКА БРИГАДА

У Јвето 1943. године ситуација на подручју Мајевице, Семберије и Посавине врло се повољно развијала у корист НОП-а. Јединице 16. и 17. дивизије НОВЈ ослободиле су цијело готдручје између ријека Дрине, Саве и Босне и долине Спрече, изузев најуже околине градова Брчког, Тузле, Добоја и Зворника (скица бр. 1). На цијелој тој територији, најгушће насељеној и у то вријеме економски још неисцрпљеној, бујао је живот. По градовима и селима образовани су органи народне власти, ширила се мрежа организација КПЈ и СКОЈ-а и других организација НОП-а. Средином августа међу Муслиманима је било дубоко превирање - писао је Покрајински комитет Обласном комитету КПЈ за Босанску крајину. »Они сматрају да ће Хитлер изгубити рат и стога траже излаза. Мањи дио прилази већ сада у наше редове, нарочито има прилива из градова - Тузла, Грачаница, Брчко и Бијељина. Јави се у наше редове по иеко и са села, али масовног прилаженл још нема. Надамо се да ће то убрзати формирање Муслиманског баталлна гграђено нашом живом пропагандом за привлачење Муслимана на позиције активне борбе против окупатора...«¹⁹⁾

Међутим, ситуација се брже мијењала него што је било оцијељено у том писму. Процес одређивања муслиманских маса у тим крајевима улазио је у фазу њиховог ступања уоружану борбу против окупатора. То се види и из једног извјештаја упућеног крајем августа Покрајинском комитету. У њему се, поред осталог, износи да је у Сребренику, послје поновног доласка Муслиманског баташона са болницом, расположење Муслимана »за нас ванредно добро и изгледи за мобилизацију исто тако«. Због тога се тражи да се Муслимански батаљон одмах врати »јер се за вријеме овог његовог одсуствован>а јављају сваки дан младићи из свих села и за кратко вријеме биће их читава чега«.²⁰⁾

Али, као што је већ описано, батшвон се тада није могао вратити у Сребреник, већ је био упућен ка Модричи. Када је из Модриче стигао у село Буквик, у његове редове је за неколико дана ступило више група нових бораца из Градачца и муслиманских села из околине Брчког. Тако је негово бројно стање нарасло на 450 бораца.²¹⁾

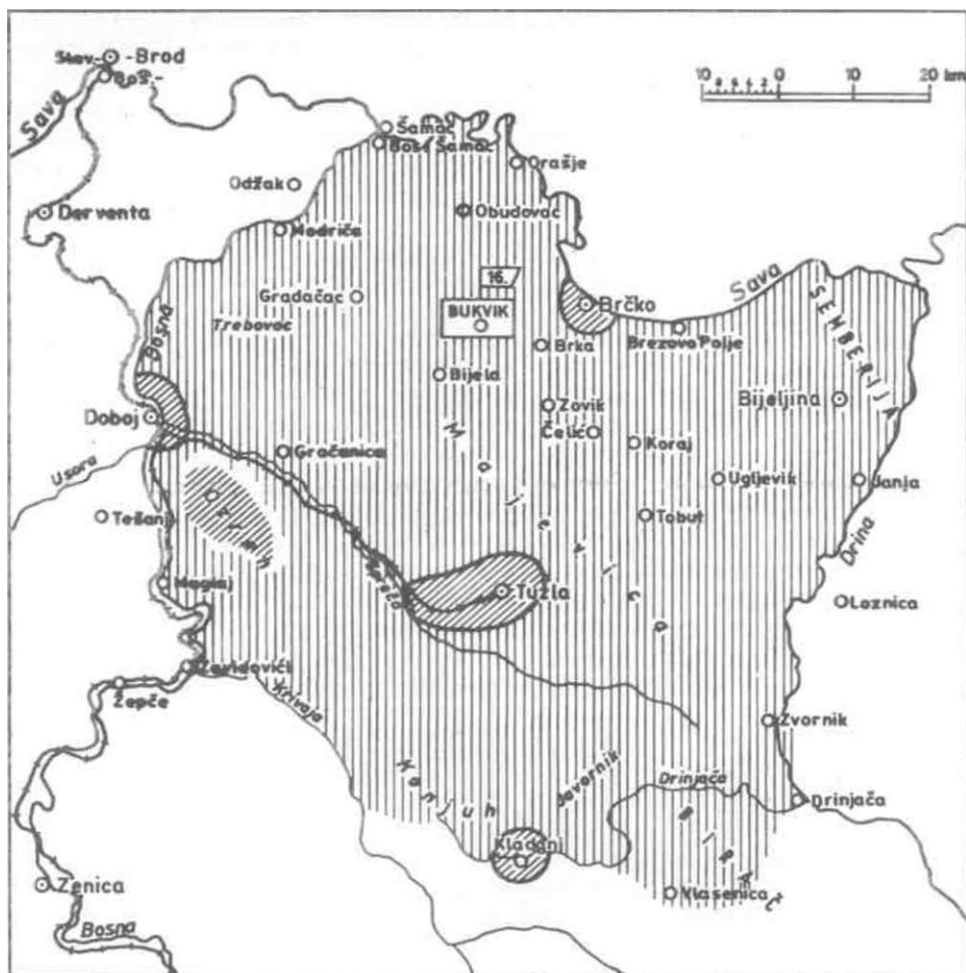
Средином септембра је ријешено да се образује 3. босанска муслиманска бригада.²²⁾ У вријеме од 18. до 21. септембра извршене су организационе припреме, формиран је 2. батаљон и почео је да функционише Штаб Бри-

19) Архив ЦК СК Босне и Херцеговине, Гписмо ПК КПЈ за Восну и Херцеговину Облвсном комитету КПЈ за Босанску крејину, 18. VIII 1943, бр. рег. 44/1371.

20) Исто, Извјештај члана ПК КПЈ за БиХ Пашаге Мандића Мурвта. ПК КПЈ за БиХ од 27. VIII 1943, бр. рег. 68/1405.

21) > Историјат, стр. 5. и 8.

22) Назив је дпт по томе што је то била трча но релу формирала бригада НОВЈ у источној Босни. Ускоро Неона, одлуком Врховног штаба НОВ и ПОЈ (види стр. 62), бити преименован у 16. муслиманску народноослободилачку ударну бригаду, До тог момента у тексту ће се појављивати као 3. босанска муслиманска бригада

Skica br. 1

гаде. На народној свечаности, 21. септембра 1943. године, у селу Буквику, недалеко од Брчког, извршено је свечано проглашење Бригаде. Пред постројеним батаљонима прочитана је наредба Штаба 1. босанског корпуса о формирању Бригаде.

Тада је 3. босанска муслиманска бригада имала око 450 бораца сврстаних у два батаљона и приштапске јединице. Не располаже се са подацима о наоружању Бригаде у вријеме формирања.

У Штаб Бригаде су именовани:
за команданта Салим Ћерић, дотадашњи политички комесар 1. батаљона 6. босанске бригаде;
за политичког комесара Мухидин Бегић, дотадашњи политички комесар 1. мајевичке бригаде;

за замјеника команданта Милутин Пејановић, холи је, послије кратког аремена, премјештен, па је на његово мјесто постављен Мирко Батрићевић, до тада командант батаљона у 4. црногорекој пролетерској бригади; за замјеника политичког комесара Дане Олбина, који је такође, ускоро био премјештен па је на његово мјесто (крајем октобра) дошао Мирко Брењо, до тада замјеник политичког комесара батаљона у 6. босанској бригади.

За обавјештајног склзацира, такође, нешто касније је постављен Хилмија Шахинпашаић.

За ингенданта - Шериф Буљубашић.

За референта санитета Анкипа Павловић-Албахари, коју је касније, у октобру, замијенио Адем Акшамиджа. За бригадног лекара постављен је др Ервин Гинзберг.²³⁾

Нешто касније, крајем октобра, у Бригади је постављен политодјел²⁴⁾ у саставу: Милић Максимовић (руководилац), Чедо Миндеровић и Лука Мартиновић (чланови).

У вријеме формирања Бригаде Штаб 1. батаљона остао је у саставу какав је био »М батаљон«, с тим што је на упражњено мјесто погинулог замјеника команданта дошао Изо Јахић.

У Штаб новоформираног 2. батаљона су постављени: за команданта - Арслан Готовушић, за политичког комесара Мустафа Мирица, а за замјеника политичког комесара Асим Хоџић. Касније су попуњена остала упражњена мјеста.

Послије ослобођења Тузле, као резултат масовног прилива нових бораца, првих дана октобра 1943. године, сформирани су 3. и 4. батаљон.

У Штаб 3. батаљона су постављени: за команданта Садик Кадрушић Дик, а за политичког комесара Шефко Авдић.

У Штаб 4. батаљона су постављени: за команданта Рагиб Џивдо, а за политичког комесара Дервиш Пашаић.

И у 3. и 4. батаљону остала руководећа мјеста су попуњена у току октобра и почетком новембра.

У вријеме формирања близу 90% борачког и руководећег састава 3. босанске муслиманске бригаде били су Муслимани, 7% Срби, 1,8% Хрвати, а 1,2% осталих националности. По социјалном саставу, односно занимању тада је Бригада имала: 292 радника, 247 сељака, 127 ђака, 5 студената, 36 чиновника и 35 осталих. У њој је било 58 другарица.

У Бригади је било 220 чланова КПЈ и кандидата и око 130 чланова СКОЈ-а.²⁵⁾

Формирање 3. босанске муслиманске бригаде било је значајан догађај у развоју народноослободилачке борбе у источној Босни па и шире у Босни

23) Историјат, стр. 6, АВИИ. к. 981, »шредба Штаба 17. дивизије од 24. IX 1943, бр. рег. 3-4.

24) Политодјели су били инструктивна тијела ЦК КПЈ која су успостављана по бригадама и дивизијама. Њихов основни задатак био је помоћ партијској и скојевској организацији на развијању идеолошко-политичког, организационог и културно-просвјетног рада.

25) Види Преглед статистичких података.

и Херцеговини. Орган НОФ-а Босне и Херцеговине - »Ослобођење« - писао је, октобра 1943. године, да је њено формирање плод велике побједе братства и јединства народа Босне и Херцеговине. Муслиманска бригада је »израз расположен« а муслиманских маса које су се на свом властитом искуству увјериле да је народноослободилачка борба једини спасоносан пут. Она је израз њиховог дубоког повјерења у оправданост борбе српског народа, који је у суровој школи ослободилачког рата постао свјестан да не може извојевати своју властиту слободу ако и други не буду слободни«. И даље: »Прва муслиманска бригада је озбиљан војнички и политички фактор у даљем развоју свијести и активног учешћа Муслимана у народноослободилачкој борби, Она је опомена оним елементима и реакционим круговима који би и овога пута покушали да шпекулишу са основним интересима Муслимана«. ²⁶⁾

26) Архив Комуна - гмчке - гар-пф Босне и Херцеговине. Гл. I, кн. 1. Историјско одјељење ЦК КП КиХ, Сарајево. 195(1. стр. 48 'чланак је написао Хаџић Бркић).